

Sploh je pa pri žaganji krajših ali daljših polén na ognjiše gledati. Večje ko je ognjiše, se vé da morajo tudi polena daljše biti; če je pa manjše ognjiše, morajo tudi polena krajše biti; pa gledati je tudi na ogenj, če mora hud in nagel ali pa le srednji in dolgo terpeči ogenj biti, se mora tudi potem žgati, krajše ali daljše, tanjše ali debeliše polena paliti. Tanke polena naredé naglo gorkoto; veliki kotli za vrenje ali parjenje ali pa hlapivni kotli, kateri, kader začne v njih že mokrota popoľnoma vreti, potrebujejo enako-srednje gorkote; tedaj se morajo tudi z debelišimi poleni razbeliti, zato ker se veliko ogelja in žerjavice iz njih na ognjišu napravi, od ktere se naložene polena unamejo in hudo vročino napravijo, ktera gazne dele povžije.

Ker je mehki les, h kateremu posebno jelšo, smereko, hojo, lipo, verbo in jagned štejejo, debeleji, zraven pa rahleji kakor terdi ali napol terdi les, tedaj hitrejši pogorí kakor terdi ali napol terdi, pa ne dá toliko ogelja in žerjavice kakor polena od terdega lesa. Iz rečenega se previdi, da se iz mehkega lesa veliko hitreje gorkota napravi, kakor iz terdega, h kateremu se šteje bukev, berst, dôb ali hrast, oreh, češplja ali sliva, hruška in češnja. Derva od imenovanih drevés so pa gotovo boljše za kurjavo, kadar hočemo imeti lepo enako in terpečo gorkoto. K dervam terdega lesa se versté tudi derva napolterdega, ktere niso veliko slabeje od derv terdega lesovja. K tem štejejo brezo, jesen, javor, akacijo, smrdeliko, jablano, divji kostanj, trepetliko in bor.

Če človeka ali živino seršen, ôsa ali bčela piči.

Ni davnej, kar so „Novice“ povedale žalostno prigodbo, da sta v Kranji poginila dva konja, ki so ju opikale bčele; današnje „Novice“ povejo še žalostnejo prigodbo iz Ogerskega, da je neki fajmošter po bčelnem piku žalostno smert storil.

Treba se nam tedaj zdí, da povémo: kaj početi v taki zadevi, da se nesreča odverne.

Najhuje piči seršen, po tem ôsa in za to bčela. To je znano vsakmemu. Pa med zlo zdraženo živaljo in med navadnim pikom je velik razloček.

Za to pomaga večkrat, če se le želó vên potegne, in na pičeno mesto vlažne perstí poklada; perst je skoraj povsod pri rokah, za to je ta pomoček tudi res dober.

Prav dobro je tudi olje: laško, lanéno ali ogersčino, da le žarkovo ni. Nekteri hvalijo olje tako, da pravijo, da ni boljšega kakor je olje, ker hitro prežene bolečine in splahne oteklino. Pa olja ne smeš ribati v pičeno rano, ampak jo ž njim le rahlo mazati.

Nekteri hvalijo tudi z medom ali sterdjo oteklino mazati.

Še druga pomoč je arnikna tinktura; zato nekteri bčelarji nikoli niso brez te tinkture, ktera je res prav dobra v vseh novih ranah; al sama tinktura se ne smé rabiti, ker je prehuda; ampak najmanj s polovico hladne vode se mora vselej zmešati in s tako vodo potem rana izpirati ali pa ž njo namočene rute na njo pokladati.

Tudi sama merzla voda večkrat pomaga.

To so navadni pomočki, kadar ni nevarnost velika.

Kadar pa pičena rana zlo oteče in je mesto, kamor je človek ali živina pičena bila, zlo občutljivo, takrat je nevarnost zlo boleče oteklina velika, in primerilo se je že večkrat, da so seršeni, ôse ali bčele pičnile do smerti.

Kaj je storiti v taki nesreči?

Pervo je, da se želó skerbno vên potegne; potem naj se pičeni del zmiva s salmijakovcem (Salmiakgeist), po kterega naj se hitro v apoteko pošlje; ker pa je salmijakovec sam po sebi zlo hud in razjedljiv, se mora vselej z merzlo vodo zmešati in sicer v taki primeri, da

na 2 lota vode se vzame 1 kvintelec salmijakovca. Salmijakovec je po najnovejših skušnjah poglavitno zdravilo za pokončanje hudega strupa. V hudi nevarnosti se pičenemu človeku ali živini tudi noter daje. Ker pa je takrat vselej treba zdravnika na pomoč poklicati, bo že on iz apoteke ga zápisal in sicer tako, da se na kakih 6 apotekarskih unč kuhane ajbševe vode vzeme pol kvintelca salmijakovca, pa pridene še 1 unča ajbševega ali kakega družega sirupa, in vsako uro te zmesi polno žljico popiti dá.

Če ni zdravnika na pomoč, si morejo pametni ljudje tudi sami pomagati, da pošljejo po salmijakovca, kterega v ti primeri rabijo, da 1 kvintelec zmešajo z 2 lotoma vode in oteklino močijo ali s to vodo namočene rute na njo pokladajo.

Tudi navadno kuhinsko sol priporočajo nekteri zdravniki, in sicer tako, da veliko solí raztopijo v vodi, in s to vodo umivajo oteklino, pa je tudi vsako uro eno žljico popiti dajo, dokler nevarnost mine.

To so najbolj skušene zdravila v taki nevarnosti. Naj bojo pomoč v sili!

Natoroznanske reči.

Pogled v človeški želodec.

Kaj — pogled v človeški želodec? Ali res? Res, res — pogled v želodec in še v želodec živega človeka. Poglejmo, kaj se v njem godí. Zlo hvaljeni časnik „Ausland“ nam pripoveduje, da v Novem Yorku v Ameriki živi mož, St. Martin po imenu, ki ima luknjo v trebuhu. Vstreljen je bil v trebuh, in po posebni sreči se mu je zacelila rana tako, da mu je le luknja v želodcu ostala.

Kaj takega se ne primeri vsaki dan. Ni tedaj čuda, da ga je berž množica zdravnikov obiskavala, ki je hotla viditi: kako želodec povžite jedí prekuhuje. Pervo je bilo, da so skozi luknjo vtaknili Romirjev gorkomér (termometer) v želodec, prepričati se: kolika toplota je v želodcu? Pokazal jim je 27 stopinj in pol gorkote.

Potem so dali možu razne jedí jesti in vidili so tole:

Korenje (mèrkvo) — piše dr. Bunting — je želodec povžil še le v 5 urah. Na pol pečeno goveje meso (Roast-Beef) je povžil v poldrugi uri. Stopljenega sirovega masla (stopljenega putra) ni nič prekuhal; neprebavljeno je plavalo po želodcu sém ter tjè. Ribe je še dosti kmali prekuhal. Vzeli so nekoliko želodcevega soka iz njega in ga djali na rudeč papir, — berž mu je vzel rudečo barvo, da je bil papir blede. — Te skušnje niso dosti drugače od tistih, ki jih je pred 20 leti na znanje dal dr. Beaumont.

Dalje piše dr. Bunting, da je mož z odpertim želodcom zmiraj terdnega zdravja. Luknja ga ne nadležuje nikakor; mož dela po navadi. Če vodo pije ali kaj družega požre, in nima luknje s platnenim okladom zadelane, priteče vse, kar je povžil po luknji vên. Skozi to luknjo pa se prikaže tudi večkrat nekoliko notranje (žleznate) želodcove kože; debela, kakor da bi bila otekla, je takrat, kadar želodec povžite jedí prekuhuje, — tanka pa, kadar je želodec prazen.

Mož je 50 let star, suh sicer, pa terden.

Nekoliko kritike.

Gospod pisatelj „Nápak slovenskega pisanja“ si želí obilo kritike, ker upa, da tista bo sploh največ pomagala slovenskemu slovstvu. On ima svoje misli, drugi svoje.

V vse pisateljeve drobne razločbe in opazbe in tistih presodbo in pretres se siliti, naj bo drugim pušeno, kateri se več pečajo s slovničarsko učenostjo. Le toliko naj tukaj opomnim, da sploh vse ni prazno, kar se je pisatelj trudil po dolgem in širokem dokazati in razložiti. Sém ter tjè bi njegove opombe utegnile sedanjim slovnicam v popravo ali

pomnožbo veljati; na pr. da pri sestavljanju besed se ne rabi vselej posebna veznica, temuč da se prvi del sestavljene besede dostikrat ohranjuje v tisti obliki, kakoršno ima beseda nesostavljena. Na primeru pravimo: dveleten, ne dvoleten (kakor pravimo: dve leti); enako, menim, je tudi bolj po duhu slovenskega govora, reči: dvaforintnik ne dvoforintnik (kakor pravimo: dva forinta). Pa v take pretresovanja naj se raje drugi mešajo; jez jih nočem poskušati. Kar pa bi rad povedal, je to:

1. Gosp. pisatelj „Napak“ tako govori, kakor da bi doslej nobeden zmed slovenskih pisateljev ne bil razumel slovenskega duha, dokler mu po tistih „napakah“ ni bila luč prižgana. Nekoliko, mislim, naj bi bil gosp. pisatelj „Napak“ vendar razločil med pisatelji in pisateljmi; zlasti kar se tiče tistih, ki dobijo kak nemšk „Gebetbuch“ ali nemško „Geschichto“ v roke, in ko so se celó malo bili poskusili v slovenščini, precej hočejo slovensko slovstvo obogatiti „mit einem Produkt ihres schriftstellerischen Genies.“ Sicer se tudi skušen slovenski pisatelj ne bo kmalo prederzoval, da bi se štel za „infallibel“; pa gosp. pisatelj „Napak“ naj pomni: le „qui bene distinguit, bene docet.“

2. Gospod pisatelj „Napak“ tako stavi svoje slovniške vodila, in tako razklada svoje slovniško bogastvo, kakor da bi nikjer drugod nič ne znali slovenščine razun v Lašč. (Razumni Laščani mi ne bodo v zlo štel te besede). Pisatelj, ki hoče biti učitelj vsem Slovincem, bi mogel vendar nekoliko več poznati razne slovenske strani in njihovo govorjenje. Pri mnogih besedah, kjer pisatelj ni vedil družega pristaviti, razun: (Lašč.), sem se vedil spomniti, da sem jih deloma slišal že v svoji domovini, v Teržiču, v koncu gorenske meje proti Korotanu, deloma v Mokronogu, blizu dolenske meje proti Štajerju, deloma Podlipo, pod bregovi notranjskih Rovt. Jez menim, da, če Slovenci hočemo po bratovsko ravnati, moramo vediti povsod čislati, kar je za slovenščino dobrega; kjer pa se ne nahaja toliko dobrega, tega nikar nezmerno ne grajajmo. Sej je le še čudo, da se je pri malem številu Slovincov, in pri mnogem vrivanju ptujcov, vendar še toliko slovenščine ohranilo. Vsaka slovenska stran pa ima še zdaj svoj del, kar se tiče bogastva slovenskih besed, in kar se tiče rabe boljših ali čistejših oblik. Za slovník, ki ga je bil Vodnik počel, se je prva zaloga dobila iz gorenskih zakladov; pridajali so že takrat, in še več pozneje, svoje tudi Dolenci in Notranjci; pri sedanjem izverševanju slovenskega slovníka, so se primaknili Štajerci, Korošci in Primorci s svojim delom. Kar se tiče slovnice, je svoje dala gorenska stran, na pr. končni o v srednjem spolu, razloček med neodločnim in namenivnim načinom; drugo je dala dolenska in notranjska, na pr. spremembo glasnice za omehčanimi tihnicami, končnico l v glagolskem priložaji; iz štajerske in primorske strani, deloma od horvaške meje, nam ste došle obliki ega in om; večidel slovniških oblik je vendar lastina vseh Slovincov. Kdor pa še hoče eno slovensko stran zaničevati memo druge, naj pomni, kar sedanjí preiskavci slovenskih starín, posebno gospod Terstenjak in tudi gosp. Ravnikar, dokazujejo, da Slovenci niso vsi nasledniki enega rodú, ne tudi prišlici enega časa; po tem bo omolknil, ker bo zvedil, od kod da izhajajo večji razločki v govorjenju. Le „qui bene distinguit, bene docet.“

3. Gospod pisatelj „Napak“ hoče, da pri spisovanju slovenskega slovníka se nič ne smé ozirati na druge slovanske narečja. Kako pa, da sam večdel navoduje serbske besede? V eni reči se mu pa mora prav dajati, kar se namreč tiče nepotrebne in presiljene rabe ilirskih besed pri mnogih slovenskih pisateljih, ki so bolj soznanjeni z ilirščino. Od tod je pogosta pritožba naših neučenihih bravcov deloma pravična, ko pravijo: „to je pre-

več horvaško.“ Previdna raba družih slovenskih narečij, menim, pa se nikakor ne smé odsvetovati; sam po svoji skušnji vem, da mi je pri pisanju mnogokrat toliko pomagal Jordanov česki slovník kakor Janežičev slovenski. Le „qui bene distinguit bene docet.“

4. Gosp. pisatelj „Napak“ veluje pisateljem slovenskega slovníka, naj le besede iz ljudstva se jemljejo v slovník. Šembrano droben bo slovník za vsako znanstveno terminologijo, ako bo stalo v njem le, kar je ljudstvu znanega! Le „qui bene distinguit bene docet.“

5. Gosp. pisatelj „Napak“ hoče, naj se le obilno glasi in rabi kritika; le kritika, le kritika! *) Prav, pa vsaka reč ima svojo mero; če bomo samo kritizirali in pretresovali, kdaj bomo mogli kaj potrebnega spisati? Sam vem, koliko mi je pomagalo za boljše pisanje, da so mi slovničarji enkrat neki spis prav na tanko pretresli; tanko pretresovanje je pa vendar toliko storilo, da je bil vès tisti spis — v nič prišel. Slovnice se prav učiti, slovnice, in sicer tudi z ozirom na druge indoevropske jezike, ne samo na nemškega, tudi na latinskega, greškega! Meni, se mi zdi, je toliko, kot vsi pretresi, pomagal pregled dr. Rappove: „Vergleichende Grammatik der indo-europäischen Sprachen.“ Pa tudi ta moja beseda naj se jemlje po pravih razločkih. Saj le „qui bene distinguit, bene docet.“ Brez zamere!

Hicinger.

Nove bukvice.

Hitri računar (rajtovec) z ozirom na novi dolar.

Zložil G. Dzinski.

„Oglasnik“ je že oznanil, da se v bukvarnici gospod J. Giontinitovi v Ljubljani dobivajo gori imenovane v slovenskem in nemškem jeziku natisnjene bukvice po 24 kr. in ker so res dobre, jih moremo z dobro vestjo tudi mi priporočiti vsakemu, ki ima kaj kupovati ali kaj plačevati. Namesto da bi si glavo ubijal s prerajtovanjem, le male bukvice, ki jih moški in ženska lahko v opravilih pri sebi

*) Poslednji čas se je veliko kramljalo o potrebi kritike za nas Slovence. Ker brez kritike sicer nikoli nismo bili, pa je kritika naša dosihmal le bolj ljubeznjiva mati bila mali pešici slovenskih pisateljev, ne moremo onega hrepenjenja po kritiki drugače razumeti, kakor da hočejo nekteri ostro, zanikavno kritiko. Taka kritika sedaj že bi bila pa pri nas „filius ante patrem.“ Kritika tiste baže mora le tadaj biti, kadar je že dosti gradiva za njo, ali kadar slovstvo uhaja na napačno pot. Lessing, prvi kritikar nemškega slovstva, nam je pokazal, kadaj ima kritični meč pravico. Kaj bomo mi pri našem sicer lepo cvetečem pa vendar še pohlevnem slovstvu s tako „mogočno“ kritiko počeli? ali prav za prav, koliko posla bo ona pri nas našla? — kmali bo z vsem pri kraji. Ne! da bi branili komú, kritikar biti „ex professione“, ne, da bi branili s kritičnim mečem vsekati, kadar je treba, po takem delu, ki nam je v sramoto, — al reči moramo, da tisti, ki brez posebne potrebe tako željno hrepené po kritiki, bi domovini naši gotovo veliko več dobrega skazali, ako bi se vsedli in delo za delom na svetlo dajali in tako bogatili slovstvo naše, da bi v vseh vedah imeli bukev na kupe in bi potem v nepredolgem času tudi nam nastopila dōba ostre kritike. Dokler pa bomo pisatelje naše in bukve naše lahko na perste štelí, ni še čas za tisto kritiko, ki bolj sovraži kakor ljubi, ki bolj odganja kakor vabi. Poslednjič pa še eno. Dokler kritikarji naši ne bojo nič družega vedili kakor le „gramatiko“ gósti in pa „germanizme“ grajati, ali k večjem le „per Bausch und Bogen“ kaj psovati, kar ni ravno po njih godu, bojo malo bravcov imeli in vès njih trud bo, gledé na slovstveni blagor, le malo teka imel. Abecednih vojsk in pa gramatičnega kavsanja smo že toliko toliko imeli, da se nam naši bratje Slovani res smejati morejo. Če beremo druge časnike slovanske (in časniki veljajo za navadno merilo stopnje, na kateri se znajde jezik kakega naroda) in jih primerjamo z našimi slovenskimi, smémo ponosni reči, da nismo zaostali za brati našimi. Čemu tedaj v eno mer le abcedo gosti in gramatiko! „Pojte rakom žvižgat —!“ bi nam rekel Prešerin, ako bi še živel. Vred.